

Eens maar nooit meer

- door Dirk Goes -

In 2000 was de organisatie van het Nederlands kampioenschap in handen van Sytze Faber, het KNSB-bestuurslid topschaak. In die hoedanigheid werd hij belast met de samenstelling van een 12-koppig deelnemersveld, en dat was nog niet zo eenvoudig. Jan Timman mocht wel maar wilde niet omdat hem een startgeld was ontzegd, en de Bosniërs Sokolov en Nikolic wilden wel maar mochten niet omdat ze niet bereid waren om voor het Nederlandse Olympiadeteam te spelen, destijds een *conditio sine qua non* om deel te mogen nemen aan het Nederlands kampioenschap. Via de halve finale plaatsten zich Friso Nijboer, Manuel Bosboom, Herman Grooten en Dennis de Vreugt, zeven anderen werden op grond van hun rating toegelaten, en toen was er nog een wildcard over. Faber besloot die aan Genna Sosonko te gunnen, maar deze legde de uitnodiging naast zich neer. Hij had nog wel een goede raad voor Faber: "Waarom nemen jullie geen computer?" Waarschijnlijk schertsend bedoeld, maar bij Faber viel het kwartje met donderend geraas. Een computer, natuurlijk, dat hij daar niet eerder aan had gedacht...

In die tijd was de schaakcomputer in opkomst. Drie jaar eerder had toenmalig regerend wereldkampioen Garri Kasparov een match tegen IBM-computer Deep Blue met 3½-2½ verloren, wat voor flink wat consternatie had gezorgd. Faber besloot de gok te wagen en nam het besluit de computer Fritz SSS*, destijds onder de merknaam Quest computerkampioen van Nederland, in het diepe te gooien. Jaap van den Herik, hoogleraar informatica aan de Universiteit van Maastricht, bestempelde de beslissing van het KNSB-bestuur als moedig. Van den Herik: "De samenvoeging van mensen en computers in één en dezelfde maatschappij zal zich de komende vijf jaar snel voltrekken. Er zal sprake zijn van digitalisering van het wereldbeeld. Het siert de KNSB om deze trend zo nadrukkelijk onder de aandacht te brengen." Van den Herik had uit hoofde van zijn functie contacten in de computerwereld en startte een lobby, wat een extra prijzengeld van f 70.000 opleverde. Daarmee steeg de eerste prijs van f 16.000 in 1999 tot f 40.000 in 2000!

Faber belde de menselijke deelnemers met de vraag of zij bezwaar hadden tegen deelname van Fritz. Sommigen hadden zo hun bedenkingen, maar voor de meesten was het extra prijzengeld te aantrekkelijk om naast zich neer te leggen. Loek van Wely: "Van mij mag de computer ieder jaar meedoen, als hij iedere keer maar geld meebrengt." Alleen Paul van der Sterren verklaarde zich mordicus tegen en hield voet bij stuk, zelfs toen Faber hem duidelijk maakte dat hij niet zou meedelen in het extra prijzengeld wanneer hij bij zijn besluit bleef om niet tegen Fritz te spelen. Van der Sterren noemde de deelname van Fritz met nauwelijks verholten walging een knieval voor de commercie. Geld is van waarde, maar principes nog meer.

De heisa rond Fritz zorgde voor een stortvloed aan reacties in de Nederlandse schaakwereld, en het regende kritiek. Gert Ligterink verwoordde het in de Volkskrant van 1 april 2000 aldus: "Iedereen is gek geworden. Met goedvinden van de deelnemers wordt het NK gereduceerd tot een kermisvoorstelling. De schakersziel is goedkoop, de belofte van het bestuur om het prijzengeld met ongeveer f 70.000 te verhogen was voldoende om de wankelmoedigen, met uitzondering van Paul van der Sterren, over de streep te trekken." Hans Ree riep het KNSB-bestuur op in schaamte af te treden.

Op de website www.schaakprotest.nl, opgezet door Oscar Lemmers, konden mensen hun grieven kwijt. Het leverde meer dan 600 reacties op, waarvan "Er doet toch ook geen hijskraan mee aan het NK gewichtheffen?" ongetwijfeld de leukste was. Tevens werd geargumenteed dat Fritz niet de Nederlandse nationaliteit had en dat het geen lid was van de KNSB.

Het NK werd gespeeld van 7 tot en met 19 mei 2000 in het Bibliotheektheater te Rotterdam. Tijdens de openingsceremonie was Van der Sterren de grote afwezige. "Ik had geen zin aanwezig te zijn bij de show van de KNSB", zo verklaarde hij later.

Tijdens de eerste ronde ging de meeste aandacht uit naar de partij Piket-Fritz. Piket speelde met 1. g3 een positioneel systeem, kreeg echter geen poot aan de grond en mocht uiteindelijk blij zijn dat hij met remise kon ontsnappen.

In de tweede ronde had Fritz wit tegen Manuel Bosboom. Het werd een bizarre partij: 1. d4 c6; 2. c4 d6; 3. Pf3 Lg4. Geen diagrammetje nodig, dat kan iedere lezer uit het hoofd. Met zijn laatste zet bood Bosboom remise aan, Fritz weigerde bij monde van operator Frans Morsch, waarop Bosboom opgaf. De kortste nederlaag ooit in een NK! Faber reageerde opvallend luchtig ("Anders had Bosboom toch wel kansloos verloren"), maar Morsch was ontzet door Bosbooms opgave en verklaarde niet met Fritz te hebben meegedaan als hij dit had geweten. Eén gratis punt (tegen Van der Sterren) kon hij mee leven, twee was teveel. Ook sponsor Broekhuis was *not amused* en riep in een verklaring de andere spelers op dit voorbeeld niet te volgen.

Bosboom bleef er lakoniek onder en verwees voor klachten naar de KNSB: "In zekere zin mogen de anderen me dankbaar zijn. Als ik net als Van der Sterren had aangekondigd dat ik Fritz zou boycotten, was het misschien allemaal niet doorgegaan. Nu houden ze hun extra prijzengeld terwijl ik heb laten zien dat er meer manieren zijn om te protesteren tegen het, let wel, individueel kampioenschap van Nederland."

De partij Fritz-Tiviakov kende een merkwaardige ontknoping. Tiviakov had de computer overspeeld maar raakte in tijdnood. "Zo wil ik niet winnen" dacht Morsch, en bood remise aan. Door dit remiseaanbod raakte Tiviakov uit zijn concentratie en hij maakte een fout. Hierop bood hij dan zelf maar remise aan, wat terstond door Morsch werd aangenomen. Tiviakov diende een protest in bij de Commissie van Beroep: "Bij een evaluatie van -2 hoort de operator op te geven uit respect voor de menselijke speler. Bovendien was het remiseaanbod van de operator toen ik nog twee minuten op de klok had ongepast." Helaas voor Tiviakov bleek de Commissie niet gevoelig voor zijn argumenten en de remise (na 117 zetten!) bleef staan. Voor operator Morsch was de lol er wel af: "Ik kom liever ergens waar ik echt welkom ben."

In de voorlaatste ronde stond de partij Fritz-Van der Sterren op het programma. Ondanks dat Van der Sterren al ver van tevoren had aangekondigd niet te zullen spelen werd de partij gewoon gestart. Morsch speelde 1. d2-d4 en een uurtje later verklaarde arbiter Geurt Gijssen de partij voor de computer gewonnen op grond van tijdsoverschrijding. Op de vraag "Wat zou je hebben gedaan als je in de partij tegen Fritz kampioen had kunnen worden?" antwoordde Van der Sterren later: "Juist dan zou ik niet hebben gespeeld."

Uiteindelijk werd de angst van velen dat Fritz kampioen van Nederland zou worden geen bewaarheid. Los van de twee gratis punten tegen Van der Sterren en Bosboom won het beest van De Vreugt, Van den Doel en Grooten, en speelde remise tegen Piket, Tiviakov, Nijboer en Reinderman, terwijl werd verloren van Van Wely en Van der Wiel. Laatstgenoemde kreeg een prijs voor de beste partij tegen Fritz. Uiteindelijk moest worden geconstateerd dat de computer vooral in gesloten stellingen matig spel had laten zien. Friso Nijboer kwam tegen Fritz goed tot gewonnen te staan, maar na een onnauwkeurigheid verzandde de partij in remise.

Het toernooi werd een triomf voor Loek van Wely, die zijn eerste titel binnensleepte. Jeroen Piket eindigde op de tweede plaats, terwijl de derde plaats werd gedeeld door Paul van der Sterren, Sergei Tiviakov en Fritz. Ook Dennis de Vreugt had na afloop een feestje te vieren, want zijn score van 6 uit 11 was genoeg voor zijn derde en beslissende GM-norm.

Eindstand

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1. Loek van Wely		½	½	1	1	1	½	½	½	1	1	1	8½
2. Jeroen Piket	½		0	1	½	0	½	1	1	1	1	1	7½
3. Paul van der Sterren	½	1		1	0	0	1	1	0	1	½	1	7
4. Sergei Tiviakov	0	0	0		½	1	1	1	1	1	½	1	7
5. Fritz SSS*	0	½	1	½		1	½	½	0	1	1	1	7
6. Dennis de Vreugt	0	1	1	0	0		1	½	½	1	1	0	6
7. Friso Nijboer	½	½	0	0	½	0		1	1	1	1	½	6
8. Dimitri Reinderman	½	0	0	0	½	½	0		1	0	1	½	4
9. John van der Wiel	½	0	1	0	1	½	0	0		0	½	½	4
10. Erik van den Doel	0	0	0	0	0	0	0	1	1		½	1	3½
11. Manuel Bosboom	0	0	½	½	0	0	0	0	½	½		1	3
12. Herman Grooten	0	0	0	0	0	1	½	½	½	0	0		2½

Bij de prijsuitreiking was Paul van der Sterren in materieel opzicht de grote verliezer omdat zijn principes hem geld hadden gekost. Opvallend was dan ook dat het toch een positief effect op hem bleek te hebben. Hij was eigenlijk al zo'n beetje gestopt met topschaak, en alle commotie rond het NK gaf hem de adrenaline om er toch nog een mooi schaakjaar van te maken. Zo maakte hij nog deel uit van het Nederlandse team dat de Schaakolympiade van 2000 in Istanbul speelde.

Op zaterdag 3 juni vergaderde de Bondsraad, waar het beleid van de KNSB door de onderbonden tegen het licht werd gehouden. De bonden hadden de messen geslepen om het KNSB-bestuur duidelijk te maken dat de affaire Fritz eens maar nooit weer was, maar nog voor zij kans zagen aan het woord te komen nam het KNSB-bestuur hen de wind uit de zeilen door te verklaren dat de publiciteitsstunt met Fritz niet voor herhaling vatbaar was. Zowel Faber als voorzitter Hamers zeiden te zijn verrast door de stroom van negatieve reacties. De Limburgse schaakbond riep het KNSB-bestuur op om Van der Sterren financieel tegemoet te komen, en die oproep bleek in vruchtbare aarde te zijn gevallen, want enkele weken later werd er een aardig bedragje op zijn bankrekening gestort.